



TEMA 6: APRENTATGE I ENSENYAMENT DE LA COMPRESIÓ LECTORA

Alberto Vidal Calatayud



TEMA 6: APRENTATGE I ENSENYAMENT DE LA COMPRENSIÓ LECTORA

Objectius

- **Conèixer la classificació de models de comprensió lectora en tres grups, segons el processament del text.**
- **Comprendre el paper de la lectura en l'adquisició de vocabulari i a l'inrevés.**
- **Analitzar les estratègies que es fomenten en la comprensió i construcció d'un coneixement organitzat.**
- **Conèixer els principals factors que incideixen en el record de textos.**
- **Valorar les implicacions per a l'ensenyament de la comprensió lectora.**



TEMA 6: APRENTATGE I ENSENYAMENT DE LA COMPRESIÓ LECTORA

Esquema

1. Models de comprensió lectora
2. Construcció del vocabulari
3. Construcció del coneixement a través de la lectura
4. Record del text
5. Conseqüències per a la instrucció

MODELS DE COMPREENSIÓ LECTORA

Els models de comprensió lectora poden classificar-se en tres grups:

MODELS	Processament dirigit per:
A) Processament guiat per dades (Gough, 1972), també conegut com a model de baix a dalt	Estímul externs. Les dades flueixen ràpidament i automàticament a través del sistema de processament de la informació.
B) Processament guiat conceptualment (Goodman, 1982), també conegut com a model de dalt a baix	Marc conceptuais emmagatzemats en la memòria
C) Interactiu (Kintsch, 1978)	Interacció entre els processos automàtics, generats per les dades del text i el coneixement i les estratègies del lector.

Model de lectura guiada per dades - Gough

- **PER A AQUEST MODEL**

Les lletres i paraules d'un text es processen de forma serial i el significat és assignat de forma automàtica sobre les bases del significat emmagatzemat en la MLLT (memòria a llarg termini)

- **PART D' INVESTIGACIONS PRÈVIES SOBRE:**

Els moviments oculars durant la lectura d'un text (moviments sacàdics). Fixació i desplaçament dels ulls.

- **PROCÉS DE LECTURA**

Els lectors recorren el text lletra a lletra o paraula a paraula. Primer fixació en un punt del text, MCP 15-20 lletres, paraules descodificades passen a MCP, si se'ls assigna significat passen a la MLLT.

Exemple que mostra com un bon lector llig un parell de línies impreses. Cada marca vertical indica el punt de fixació (numerat, amb la finalitat de mostrar l'ordre en què es realitza):

FIXACIONS D' UN BON LECTOR

1 2 3 4 5 6
| | | | | |

El pensament inconscient sembla quedar-se rumiant el problema

7 8 9 10 11 12
| | | | | |

encara quan prestem novament atenció a altres matèries.

Model de lectura dirigida per conceptes - K. Goodman

- **PER A AQUEST MODEL**

Els lectors utilitzen el seu coneixement i els símbols del text per a construir el significat. Les expectatives del text i el seu coneixement previ determinen el procés de comprensió.

- **PARTEIX D' INVESTIGACIONS PRÈVIES AL VOLTANT DE:**

El model va sorgir a partir de l'observació dels errors dels xiquets en llegir en veu alta, anticipaven el contingut del text per a confirmar les prediccions (joc simbòlic d'endevinalles).

- **PROCÉS DE LECTURA**

Processament simultani d'estímuls visuals, perceptius (identificació de lletres i paraules), sintàctic (identificació de l'estructura del text) i semàntic (construcció del significat).

Model de lectura construcció integració - Kintsch i Van Dyck

- **AQUEST MODEL DISTINGEIX DOS NIVELLS DE COMPRENSIÓ DEL TEXT:**

1r) El lector ha de relacionar els significats del text entre si, de manera que constituïsquen un tot coherent en el qual cada idea guardi relació precisa amb la resta de les idees (**text base**)

2n) En un nivell més profund, el lector ha d'integrar la informació del text amb la resta dels seus coneixements fins a fondre-s'hi. En aquest cas, el que representa en la ment no seria el text, sinó el món o la situació que s'hi refereix (**model de situació**)

- **ASPECTE COMPLEMENTARI DE LA COMPRENSIÓ**

Quan llegim estem sols davant el text i, per tant, hem de no només embrancar-nos en la lectura, sinó regular pel nostre compte el seu curs (**naturalesa autoreguladora** del procés de comprensió)

Fases del model de Kintsch i Van Dyck

PER A AQUEST MODEL DELS PROCESSOS IMPLICATS EN LA CONSTRUCCIÓ DEL TEXT SÓN:

A) Reconèixer paraules escrites (significat lexical), construir proposicions (organitzar els significats de les paraules en idees elementals o proposicions) i connectar proposicions (relacionar-les entre si). Aquestes activitats formen la MICROESTRUCTURA.

B) Comprendre el significat general del text, integrar les idees globals que individualitzen, donen sentit i diferenciació a les proposicions derivades del text. Construir la macroestructura.

AIXÍ, EL PROCÉS DE COMPREENSIÓ consisteix en DUES FASES:

- **Fase de construcció:** activació automàtica d'associacions i inferències senzilles, paraules i proposicions.
- **Fase d'integració:** selecció de les proposicions que millor encaixen en l'estructura general del text, relacionant-les entre si.

La representació base del text (Kintsch i Van Dyck)

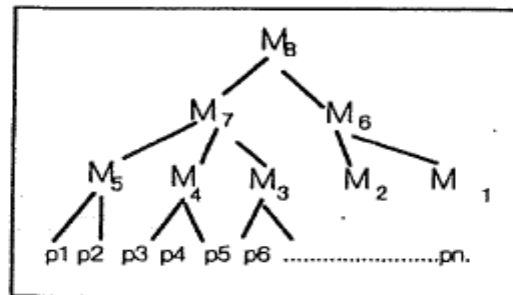


Figura 13.3. La representació de la base del text (Van Dijk, 1980)

En la base de la piràmide figuren les diverses proporcions (p_1, p_2, \dots, p_n).

Aquestes proporcions es connecten linealment formant la microestructura del text.

Sobre la base d'aquestes s'eleva un conjunt de proporcions (M_1, \dots, M_8)

que expressen el sentit més global –jeràrquic– de les proporcions

I que formen la macroestructura del text.

SUPOSICIONS COMUNES DELS MODELS ACTUALS DE LECTURA

LA COMPRENSIÓ DEL TEXT IMPLICA

- a) **El processament a múltiples nivells:** relacionar el significat de les paraules, la sintaxi i les estructures lingüístiques.
- b) **La gestió de la memòria de treball.** El processament actiu se centra en l'oració actual i la informació rellevant de la memòria.
- c) **La generació d'inferències** implica més que la simple interpretació del que diu el text. Per comprendre, els lectors han d'accedir a coneixement rellevant de la realitat, i generar inferències que facen el text coherent.
- d) **l requereix un sistema dinàmic de desenvolupament:** implica recollir informació de manera seqüencial i, al mateix temps, construir una representació del text, integrar la informació en la memòria de treball i actualitzar el significat d'aquest.

Un exemple d' instrucció en inferències basat en la generació de preguntes

(Mayer, 2008)

Llig aquest text:

Luvy va veure el sol per sota d' ella. Pareixia estar molt lluny. Va escoltar al gat i va intentar moure' s, però es va adonar que era arriscat. Què podia fer? Després va veure que son pare s' aproximava caminant cap a la casa. Va cridar i el va avisar. Son pare va mirar i va veure a Lucy. Aleshores va córrer cap a l'arbre.

Escriu algunes preguntes que poden respondre' s llegint el text.

1.
2.
3.

Nota. Inferència: es pot definir com la capacitat d' establir una connexió entre dos o més unitats de coneixement, que implica processos de deducció o inducció. Per exemple, si considerem la frase “el nostre veí va obrir la porta”, una inferència que podria realitzar-se és que l' instrument que ha utilitzat per a obrir la porta va ser la clau.

VOCABULARI, LECTURA I APRENTATGE-INVESTIGACIONS

* Hi ha un nexa entre coneixement de vocabulari i:

a) Eficàcia en l'aprenentatge i resultats acadèmics (Conry i Plant, 1965 i altres estudis posteriors).

b) Intel·ligència i destreses del llenguatge (Sternberg, 1987).

* La instrucció directa del vocabulari, l'aprenentatge de paraules i la seua definició té les seues limitacions (Nagy i cols. 1987).

* La lectura és la principal font de coneixement de vocabulari perquè:

1) Proporciona àmplies oportunitats d'aprenentatge,

2) I una major probabilitat d'adquirir el coneixement significatiu de les paraules. Vegeu estudis d'exposició a paraules (material imprès) i vocabulari dominat (Stankovich, 1991)

EL CONEIXEMENT DE LES PARAULES

CONÈIXER UNA PARAULA

- Va més enllà de la definició en el diccionari (coneixement definidor).
- Requereix el coneixement del seu significat i com s'utilitza en diferents contextos (coneixement contextual)

EL CONEIXEMENT DEL VOCABULARI ÉS CONTEXTUAL

- No només abasta el sentit explícit.
- Pot ser tàcit (implícit) i irreconeixible, per exemple, quina paraula va amb una altra.
- Està organitzat en "estructures esquemàtiques", que contenen no només el significat de la paraula, sinó un conjunt de claus temporals, espacials i gramaticals. Exemple de completar la frase: *Quan el mecànic va intentar ajustar el cargol, en l'última volta, el cargol _____*
- La lectura és una forma ideal d'adquirir el coneixement contextual de les paraules, els seus significats i els seus usos.

APORTACIONS DE LA PSICOLOGIA COGNITIVA A LA LECTURA

- Els lectors construeixen el significat relacionant la informació que coneixen amb la nova informació.
- En la construcció del significat juguen un paper destacat:
 - Els materials introductoris, introduïts abans de l'aprenentatge i presentats en el nivell d'abstracció, generalitat i inclusivitat : ELS ORGANITZADORS AVANÇATS.
 - El disseny d'unes activitats per a activar el coneixement rellevant en la memòria de l'alumnat abans de trobar-se amb la nova informació a aprendre: ACTIVACIÓ D'ESQUEMES
 - El paper del professor com a ajudant dels estudiants a lligar el coneixement ja adquirit amb el coneixement nou del text a aprendre.

ESTRATÈGIES CLAU PER A LA COMPRESIÓ LECTORA

- **Determinar la importància de la informació.** Utilitat de l'ensenyament recíproc.
- **Resumir la informació.** Determinar les idees importants. Crear un nou text que represente l'original.
- **Fer inferències.** El lector ha d'inferir informació a partir del text per comprendre'l.
- **Fer-se preguntes.** El lector es fa preguntes a si mateix sobre la comprensió del text.
- **Supervisar la comprensió.** Assegurar-se de comprendre el text. Utilitat de les estratègies de detecció d'errors i del calibratge de la comprensió.
- **Aprendre a utilitzar representacions mentals** (ex. mapes conceptuals) i gramaticals (ex. relat resum de la història).

RECURSOS PER A FACILITAR EL RECORD DE TEXTOS:

Indicacions del text i preguntes complementàries

A) LES INDICACIONS DEL TEXT

Són recursos utilitzats per a millorar la cohesió dels materials del text i indicar que certs elements del text són més importants que altres (Lorch i Lorch, 1995)

TIPUS D'INDICACIONS:

- * **Indicacions numèriques**: per a identificar els elements importants del text.
Per exemple: "els punts més importants són: 1) ... 2) ... 3) ..."
- * **Encapçalaments o títols** per a diferenciar apartats.
- * **Text subratllat, en cursiva o negreta** per a captar més l'atenció, o facilitar el record d'idees, dades, etc. Importants.
- * **Frases introductòries** per a relacionar apartats del tema, per exemple, "com veurem en el capítol següent".
- * **Frases de record**, per exemple, "com hem vist en el capítol anterior".

B) LES PREGUNTES COMPLEMENTÀRIES

Són les preguntes contestades abans, durant o després de la lectura d'un text expositiu i que en faciliten el record del contingut.

ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE en la introducció de preguntes complementàries:

- **Nivell de les preguntes.** Utilitat de la taxonomia d'objectius educacionals de Bloom, que descriu sis nivells d'aprenentatge: coneixement, comprensió, aplicació, anàlisi, síntesi i avaluació.
- **Preguntes que requereixen decisions.** Les preguntes complementàries faciliten el record, però són més eficaces les preguntes que exigeixen a l'alumnat prendre decisions, per exemple, l'acció de prendre una decisió (ex. si o no sobre un contingut, a més de contestar la pregunta).
- **Localització de les preguntes.** Preguntes més generals a principi del text (ordre superior) i més concretes al final (ordre inferior).
- **Nombre de preguntes.** Es necessiten poques preguntes d'ordre superior.

IMPLICACIONS PER A L'ENSENYAMENT DE LA LECTURA

DIMENSIONS ESSENCIALS DE LA LECTURA I IMPLICACIONS PER A L'APRENTATGE

- * ***Ajudar l'alumnat a ser lectors actius***, així com afavorir els processos de comprensió lectora (automatitzats o conceptuals).
- * ***Construir sobre el que els lectors ja saben***, utilitzant principalment els mètodes d'organitzadors avançats i l'activació d'esquemes.
- * ***Ensenyar estratègies de comprensió de forma explícita*** per a aconseguir que els estudiants aprenguen a diferenciar la informació important de la complementària. Generar imatges i preguntes en llegir, etc.

DIMENSIONS ESSENCIALS DE LA LECTURA I IMPLICACIONS PER A L'APRENTATGE

- * ***Motivar l'alumnat a ser aprenents actius de vocabulari.*** Llegir és el principal mitjà perquè l'alumnat incremente el vocabulari i més riques seran les xarxes de coneixement que subjauen en aquestes paraules.
- * **Animar a una lectura estesa,** el professor o la professora ha de prendre la iniciativa i motivar a l'alumnat a adquirir un hàbit de lectura continuat. Malgrat els avanços tecnològics, la lectura segueix sent la principal font d'informació, que subjau al coneixement profund en la major part dels camps.
- * ***Desenvolupar programes de lectura casa-escola,*** que animen la lectura a casa, l'ús de les biblioteques, que faciliten que els pares lligin amb els fills i que aquests llegeixin per als pares i germans. Els professors poden seleccionar lectures interessants i ajudar l'alumnat a desenvolupar les destreses de comprensió més específicament.



- **BIBLIOGRAFIA**
- Bruning, R.H., Schraw, G.J., y Ronning, R. (2002). *Psicología cognitiva e instrucción*. Madrid: Pearson Editorial.
- Sánchez, E. (1998). El lenguaje escrito: adquisición e intervención educativa. En Beltrán, J. y Genovard, C., *Psicología de la Instrucción I. Variables y procesos básicos*, (pp. 505-506). Madrid: Síntesis.
- Mayer, R.E. (2008). *Aprendizaje e instrucción*. Madrid: Alianza Editorial.